

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת שופטים תשע"ח

על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד. (י"ז, ו').

הנה דין עדות בשנים מפורש בקרא להלן בסוף הפרשה (פי"ט פסוק ט"ז) לא יקום עד אחד באיש לכל עוון ולכל חטאת וגו', על פי שני עדים או על פי שלושה עדים יקום דבר, וצריך ביאור מה הוצרך הכתוב לפרש כאן גבי מיתה, דבעינן ב' עדים דווקא, ולא יומת ע"פ עד אחד, והלא הדברים ק"ו, אם לכל עוון ולכל חטאת לא יקום ע"א, למיתה לא כל שכן.

והנראה בזה, דבאמת הרי חלוק מה שהצריכה תורה שתי עדים בדיני נפשות, ממה שצריך שתי עדים בשאר כל עון וכל חטאת, דהנה בדיני נפשות קי"ל בגמ' במכות דף ו' ע"ב, דעדות מיוחדת, כגון דאחד אומר בחלון זה, ואחד בחלון זה, אין מצטרפין, ובעינן שיהיו רואים את העדות יחד, משא"כ גבי דיני ממונות ושאר עדיות, דמהני גם רואין משתי חלונות, וא"כ נמצא דדין שתי עדים דמיתה, הוא דין מחודש בפני עצמו משתי עדים דכל עון וכל חטאת, ולפי זה מבואר דלכן הוצרך הכתוב ללמד דבר זה בקרא בפני עצמו, דהרי אין זה אותו הדין שתי עדים, שנאמר בדין עדות דכל עוון וכל חטאת.

ויש להוסיף בזה עוד, דממילא גם הדין שנאמר בקרא, דלא יומת על פי עד אחד, האמור בעדות מיתה, אינו כענין האמור בעדות על כל עון וחטאת, דלא יקום עד אחד באיש, דהדין שנאמר בעדות מיתה, דלא יומת על פי עד אחד, נכלל בזה גם שנים שראו, אלא שלא ראו בבת אחת, דלגבי מיתה חשיב עדות זו כעדות של עד אחד.

והנה הרמב"ן במנין שכחת הלאוין, הוסיף למנין הלאוין, לאו בפני עצמו שלא לקבל עדות מיוחדת בדיני נפשות, כגון אחד ראה מחלון זה, ואחד ראה מחלון אחר, והביא על זה הקרא דלא יומת על פי עד אחד. ובמגילת אסתר שם כתב לבאר בשיטת הרמב"ם, שלא מנה זה ללאו בפני עצמו, לפי שדין קבלת עדות מיוחדת בדיני נפשות, הוא אחד מדקדוקי המצוה של לא יקום דבר בעד אחד, שנלמד מקרא דלא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת, שכבר מנאה הרמב"ם בל"ת רפ"ח.

ומבואר דנחלקו הרמב"ם והרמב"ן, אם דין זה של עדות מיוחדת בדיני נפשות, ראוי למנותו ללאו בפני עצמו, או שהוא בכלל הדין הכללי שלא לדון על פי עד אחד, ונראה דתליא מילתא כמה שיש לחקור בזה, אם עדות מיוחדת שנפסלה, הדר דינא דחשוב כדין על פי עד אחד, או שהוא הלכה בפני עצמו, ונעוין בשו"ת בית הלוי חלק ב' סי' ל"ט שהאריך בענין זה, דדעת הרמב"ם מבוארת, שהוא מכלל האיסור לדון על פי עד אחד, ובדעת הרמב"ן מבואר דעדות מיוחדת אינה בכלל דין עד אחד, אלא הוא דין בפני עצמו שלא לדון במיתה בעדות מיוחדת.

כי יפלא ממך דבר למשפט וגו' דברי ריבות בשעריך. וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלוקיך בו. על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור וגו'. (י"ז, ה, י"א).

הנה דין כו"ד הגדול יש בתרי גוונני, א', כשיש ספק בהלכה שנתעלמה, וכמבואר ברמב"ם בפ"א מהל' ממרים ה"ד ז"ל כשהיה ב"ד הגדול קיים כו' כל דין שנולד בו ספק לאחד מישראל כו' הכל באין ללשכת הגזית לבית דין הגדול ושואלין, אם היה הדבר שנולד בו הספק לכל, ידוע אצל ב"ד הגדול, בין מפי קבלה, בין מפי המידה שדנו בה, אומרים מיד כו' עכ"ל. וזהו ביאור מש"כ רש"י כאן, כי יפלא, כל הפלאה לשון הבדלה ופרישה, היינו שהדבר נבדל ומכוסה ממך. אופן ב' יש בגזנא שיש מחלוקת בין שני חכמים, או שני בתי דינים, דבר שלדורות נשאר בפלוגתא, וכל חכם עושה כדעתו, או לפי כללי הכרעת ההלכה, אבל בזמן כו"ד הגדול היו הם המכריעים, וכמבואר ברמב"ם שם הל' ה' בהלכה בפ"ע ז"ל שני חכמים או שני בתי דינים שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין כו' הרי שבזמן הסנהדרין נמסר להם להכריע בין הדיעות, וכמבואר שם גם בדברי חכם משנה, דבזמן הסנהדרין היה הדין מתברר עפ"י בית דין הגדול.

אשר לפי זה יש לומר בביאור הפסוקים, דזהו שחשב כאן הכתוב שני דברים, חדא 'כי יפלא ממך דבר', שזה הוא בספק שנתעלמה הלכה, וכמו שהבאנו מדברי רש"י דפלא הוא מלשון הבדלה ופרישה שהדבר מכוסה, ועוד נקט 'דברי ריבות בשעריך', שזה הכרעה בין המחלוקות, וכמו שפירש רש"י 'דברי ריבות שיהיו חכמי העיר חולקין בדבר', וברמב"ן כתב דכפירוש רש"י כן תרגם אונ קלוס שכתב 'פתגמי פלוגתא דינא בקרויך', ועל כל זה אמר הכתוב וקמת ועלית, ששתי האופנים האלו מסורים לבית דין הגדול להורות בזה.

ולפי"ז יש לפרש נמי המשך הכתובים 'על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה', הרי דחשב כאן שתי דברים, ויש לומר עפ"י המבואר, ד'על פי התורה אשר יורוך' זהו במה שבאה הוראתם בענין ספק. 'ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה', זהו כששפטו והכריעו בין הדיעות.

אכן יעויין שם בדברי הרמב"ם בהלכה ב', דפירש הך קרא דעל פי התורה אשר יורוך, דאלו התקנות והגזירות ומנהגות שיורו בהם לרבים כדי לחזק הדת ולתקן העולם, [והיינו מה דאיתא בכמה דוכתי, תקנות מפני תיקון העולם]. ועל המשפט אשר יאמרו, אלו דברים שלמדו אותן מן הדין, באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן. מכל הדבר אשר יגידו לך, זו הקבלה שקבלו איש מפי איש, [והיינו משום דלשון הגדה בא כשמגידים דבר שהיה, כמו בהגדת עדות, ובקרא ד'הגדתי היום כי באתי', ובקרא ד'שאל אביך ויגדך']. וילפינן דכל אלו נמסרו לבי"ד הגדול.

והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי שמוע גו' ומת האיש ההוא וגו'. (י"ז, י"ב).

הנה פירש כאן הכתוב דין זקן ממרא, דאם מורה הלכה שלא כדברי בית דין הגדול חייב מיתה. וצריך ביאור למה הוצרך הכתוב לומר דמיירי שעשה בזדון, וכדכתיב 'והאיש אשר יעשה בזדון', והלא דבר ידוע הוא בכל חייבי מיתות, שאין נהרגין אלא כשעברו במזיד ובהתראה, ואם עשו בשוגג פטורין, ולמה הוצרך הכתוב למינקט זאת כאן.

ונראה לומר בזה, דנתחדש כאן דכשעשה בשוגג, אינו רק פטור מן החיוב, אלא נאמר ונתחדש כאן דכשאנו עושה בזדון, אין זה המראה כלל, ולא הוה זקן ממרה כלל, דהמראה בשוגג אינה המראה כלל, דרק כשממרה במזיד חשיב המראה, ולא כשממרה בשוגג. ונפק"מ בזה, שבכח"ג אינו בכלל דין חייבי מיתות שוגגין, דהנה בגמ' בבבא קמא דף ל"ה ע"א, איתא, תנא דבי חזקיה, דחייבי מיתות שוגגין, פטורין מתשלומין, מטעם דקלב"מ גם באופן שאין בהם מיתה, ולפי המבואר כאן שזקן ממרה בשוגג, אינו בדין וגדר זקן ממרא כל עיקר, לא חשיב חייבי מיתות שוגגין, וממילא אינו פטור בשוגג בקלב"מ.

והנה עד שקר העד שקר ענה באחיו ועשיתם לו כאשר זמם וגו' (י"ט, י"ט).

הנה כפל הכתוב שהם עדי שקר, וכמו שכתוב 'עד שקר העד שקר ענה באחיו', וצריך ביאור למה כפל הכתוב דעדי שקר הם. ויש לבאר בזה, עפ"י הא דאיתא בגמ' במכות דף ה' ע"א, דבאו שנים ואמרו באחד בשבת נגמר דינו של פלוני, ובאו שנים אחרים ואמרו באחד בשבת עמנו הייתם, אלא כערב שבת נגמר דינו של פלוני, אין העדים זוממים חייבים, אע"פ שהוזמו בעמנו הייתם, כיון דהעידו על גברא בר חיובא.

ומבואר דהיכא דעצם עדותן היא עדות אמת, רק שהם לא ראו המעשה, אין בזה חיוב דעדים זוממין. ונמצא דלחיוב דכאשר זמם, בעינן תרתי, חדא את עצם הזממה, שיעידו עדות על דבר שהם לא ראו כלל, ויזומו בעמנו הייתם, ועוד בעינן גם שהעדות עצמה תהא עדות שקר, ולא שיעידו במי שהוא כבר בר חיובא.

אשר לפי"ז מבואר היטב כפילות הכתוב, דבאמת בשביל חיוב דכאשר זמם בעינן תרתי, גם שתהא זממה, וזהו שאמר הכתוב 'והנה עד שקר העד', דהיינו שהוא עד שקר, שהוא לא ראה המעשה, ועוד בעינן שגם גוף העדות תהא עדות שקר, וזהו שהוסיף הכתוב 'שקר ענה באחיו', ר"ל דגוף העדות עצמה, היא עדות שקר.

והיה ככלות השוטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם. (כ', ט').

נראה לבאר טעם הדבר שפקדו את השרי צבאות, רק לאחר שכלו השוטרים לדבר אל העם, משום ששרי צבאות היו ממונים על מנין מסוים של יוצאי המלחמה, וקודם שסיימו השוטרים לדבר אל העם, את כל הדברים הנזכרים לעיל, מי האיש וגו' ילך וישוב לביתו, עדיין לא היה ידוע מי הם השבים לביתם, ומי הם היוצאים למלחמה, וממילא עדיין לא היה ידוע מנין יוצאי הצבא, ועל כן עדיין א"א למנות שרי צבאות, ורק כאשר כילו השוטרים לדבר, והוברר מי בכלל היוצאים למלחמה ונדוע מניינם, אז אפשר לפקוד שרי צבאות על היוצאים למלחמה.

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
 מרת חוה שרה פיינשטיין ע"ה
 אשת חבר יבלחמ"א הגאון רבי שלום ראובן שליט"א
 ראש ישיבה ד'סטטען איילנד' ארה"ב
 בלתו של רשכבה"ג מרן בעל האגרות משה זיע"א
 תנצב"ה

הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
 בישיבת "עמרת שלמה - קרית הישיבה"
 את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
 03-6171001-1-1-1-5-5-1 (מס' חדש)